

*Н. Г. Бурбела,
студентка II курсу магістратури, спеціальності «Фінанси і кредит»
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

*N. Burbela,
student 2nd year of study Finance and Credit Master programme,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

METHODICAL ASPECTS OF THE ESTIMATION OF THE LEVEL OF FINANCIAL SECURITY

У статті досліджено сутність фінансової безпеки як однієї з основних складових економічної безпеки держави. Автором розглянуто існуючий понятійно-категоріальний апарат фінансової безпеки. Визначено основні складові фінансової безпеки, серед яких виділяють: грошово-кредитну, валютну, бюджетну, боргову безпеку, безпеку небанківського сектору та банківську безпеку. Проаналізовано показники та індикатори фінансової безпеки. В роботі з'ясовані чинники та загрози, які впливають на рівень фінансової безпеки та основні заходи, що сприятимуть підвищенню фінансової безпеки держави. Розглянуті методичні підходи щодо оцінки стану та рівня фінансової безпеки. Визначено роль та значення моніторингу в забезпеченні фінансової безпеки держави. Проаналізовано сучасний стан фінансової безпеки України в умовах фінансової нестабільності та необхідності більш детального її вивчення з метою вирішення існуючих економічних та політичних проблем у державі.

The article investigates the essence of the financial security as one of the most important components of the economic security. Author makes a study of conceptual and categorical framework of financial security. The article defines the main components of financial security, among which are monetary security, currency security, fiscal security, debt security, the security of the non-banking sector and banking security. It analyzes the main indexes and indicators of financial security. It investigates the main causes and threats that influence the level of the financial security. It studies methodological approaches to the estimation of the level of financial security. The article determines the role and significance of monitoring in the provision of financial security of Ukraine. It analyzes the current state of the financial security of Ukraine in terms of financial uncertainty and urgent need of its deeper investigation to solve the existing economic and politic problems of the State.

Ключові слова: фінансова безпека, оцінка фінансової безпеки, моніторинг фінансової безпеки, стан фінансової безпеки, показники фінансової безпеки, фінансова система.

Key words: financial security, estimation of financial security, monitoring of financial security, level of financial security, indexes of financial security, financial system.

Постановка проблеми. Фінансова безпека системи є однією з основних складових економічної безпеки. Питання фінансової безпеки та оцінювання її стану є найактуальнішими для країн з нестабільною економікою, до яких відноситься і Україна. Фінансову безпеку розглядають на різних рівнях: держави, регіону, галузі, підприємства. Поняття фінансової безпеки неоднозначно тлумачиться в різних теоретичних дослідженнях. У науковій літературі ще не повністю сформований термінологічний апарат фінансової безпеки, відсутня єдина методика оцінювання рівня фінансової безпеки та єдиний механізм проведення моніторингу її стану. Поза увагою науковців залишилися такі проблеми як забезпечення моніторингу показників для визначення рівня фінансової безпеки, формування механізму протидії негативного впливу внутрішнім і зовнішнім загрозам. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження існуючих методичних підходів оцінювання фінансової безпеки системи.

Метою статті є дослідження сутності поняття «фінансова безпека», методів розрахунку її показників та аналіз їх динаміки, а також визначення можливих загроз та основних заходів підвищення рівня фінансової безпеки держави.

Постановка завдання. Дослідити сутність поняття фінансової безпеки та її складових, розглянути методичні підходи щодо оцінювання рівня фінансової безпеки, обґрунтувати необхідність моніторингу стану фінансової безпеки та визначити основні заходи підвищення рівня фінансової безпеки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На рівні держави методичні підходи оцінювання рівня фінансової безпеки залишаються дискусійними. Проблемами фінансової безпеки на рівні держави займалися як зарубіжні, так і українські науковці. Серед зарубіжних авторів виділяють праці: Л. Абалкіна, Д. Блейдса, П. Гутмана, В. Забродського, Т. Корягіна, І. Петрова, В. Танзі, Е. Фейга, Ф. Шнайдера та ін. Серед вітчизняних учених, які досліджували це питання, варто зазначити В.Д. Базилевича, З.С. Варналія, О.Д. Василика, Т.М. Гладченко, В.О. Гончарову, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, Є.П. Картузова, А.Б. Качинського, І.О. Лютого, А.І. Сухорукова, А.А. Чухна.

Виклад основного матеріалу. Увага до фінансової безпеки як однієї з основних складових економічної безпеки є наслідком ускладнення структури глобальних ринків, внаслідок яких можливі фінансові кризи, які можуть призвести до дестабілізації національної економіки.

Загалом під безпекою розуміють ступінь (рівень) захищеності від негативного впливу внутрішніх та (або) зовнішніх чинників.

Національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини й громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Поняття «економічна безпека» стало науковою категорією в кінці ХХ ст., яке характеризується численними кризами у світових економіках. В економічній літературі відсутнє єдине визначення економічної безпеки, що негативно позначається на формуванні її концептуальних засад.

Так, В. Забродський визначає економічну безпеку як якісну характеристику економічної системи, яка відображає можливість росту економіки, здатність запобігати дестабілізації економіки, а в умовах кризових перехідних процесів можливість стабілізації економіки [8].

В. Мунтіян розглядає економічну безпеку як загальнонаціональний комплекс заходів спрямованих на постійний та стабільний розвиток економіки держави, що включає механізм протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам [11].

З. Варналій розглядає економічну безпеку як стан (рівень) національної економіки, за якого зберігається економічна стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і задовольняються потреби особи, суспільства, держави [3].

За результатами проведених досліджень вважаємо що найбільш повне та ґрунтовне визначення надав А. Сухоруков, який визначає економічну безпеку як сукупність умов, за яких країна здатна у довгостроковому режимі задовольнити свої інтереси і потреби; генерувати інноваційні зрушення в економіці; протистояти зовнішнім загрозам та використовувати національні конкурентні переваги [15].

Отже, сутність економічної безпеки можна визначити як такий стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечуються гарантований захист національних інтересів, незалежність обраного економічного курсу, соціальна спрямованість економічних реформ, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

Складовими економічної безпеки згідно «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» (далі – методичні рекомендації) [12] є: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

Поняття фінансової безпеки так само широке, як, власне, і тлумачення фінансів як економічної категорії.

О. Василик вважає, що фінансова безпека держави – досить багатопланове поняття в економічному контексті та надзвичайно актуальне в політичному, бо є результатом практичних заходів з боку законодавчої та виконавчої влади в сфері фінансів. Він зазначає, що під фінансовою безпекою розуміємо такий динамічний стан фінансових відносин, за якого б створювались сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення економічного росту та підвищення життєвого рівня населення, удосконалення національної фінансової системи для успішної протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі [4, с. 241].

О. Барановський розглядає фінансову безпеку як складову економічної безпеки і одночасно як складну багаторівневу систему, що охоплює проблеми грошового обігу та інфляції, обігу валютних коштів, заборгованості держави, бюджетної безпеки, інвестиційної діяльності тощо [2, с. 26].

На думку З. С. Варналія фінансова безпека – це стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати та раціонально використовувати фінансові ресурси для забезпечення її соціально-економічного розвитку, захистити фінансову систему від внутрішніх та зовнішніх загроз [3].

В методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки фінансова безпека розглядається як стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [12].

Фінансова безпека включає в себе грошово-кредитну, валютну бюджетну, боргову безпеку, безпеку небанківського сектору, банківську безпеку, характеристика яких наведена в таблиці 1.

Таблиця 1.
Складові фінансової безпеки та їх характеристики

Складові фінансової безпеки	Характеристика
Бюджетна безпека	Стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість державним органам максимально ефективно виконувати покладені на них функції.
Грошово-кредитна безпека	Стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах сприятливих для дослідження економічного зростання національної економіки.
Валютна безпека	Стан курсоутворення, який характеризується довірою суспільства до національної валюти, її стійкістю, створює оптимальні умови для розвитку економіки, залучення в країну інвестицій та максимально захищає країну від потрясінь на міжнародних валютних ринках.
Боргова безпека	Рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування, ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними для задоволення загальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансової системи.
Банківська безпека	Рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників.
Безпека небанківського сектору	Рівень розвитку фондового та страхового ринків, що повною мірою можуть задовольнити потреби суспільства у зазначених фінансових інструментах та послугах.

Джерело: складено автором за джерелом [12]

Стратегія національної безпеки України [13] визначає основні загрози фінансової безпеки держави, серед яких:

- велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів;
- небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки;
- нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави;
- відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків;
- недосконалість податкової системи низька ефективність податкового адміністрування і контролю за використаннями бюджетних асигнувань.

Відповідно, основу фінансової безпеки становить постійний моніторинг внутрішніх і зовнішніх загроз для визначення їх впливу на рівень фінансової безпеки досліджуваної системи.

Систематизація національних цілей та загроз фінансовій безпеці визначає необхідність функціонування механізму перерозподілу фінансових ресурсів між суб'єктами господарювання для забезпечення їх розвитку. Саме тому для оцінки фінансової безпеки системи необхідна розробка системи показників, які нададуть можливість своєчасно виявити наявність загроз щодо якості, цілісності та керованості функціонування системи та прийняття необхідних заходів, які унеможливають руйнування системи.

Виходячи з вищезазначеного, важливе значення приділяється розробці методичних підходів щодо формування відповідних показників та їх граничних значень.

Стан фінансової безпеки повинні характеризувати показники, які відповідають наступним вимогам: відображати загрози у кількісному виразі, вчасно попереджувати про реальні та потенційні загрози внутрішнього і зовнішнього середовища, відображати результати здійснюваних системних заходів, які спрямовані на прогнозування та ліквідацію наслідків реалізації загроз [10]. Відповідну систему показників представлено в табл. 2.

Таблиця 2.

Система показників стану фінансової безпеки економічної системи

Вид фінансової безпеки	Система показників
Бюджетна безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Відношення дефіциту державного бюджету до ВВП; - Дефіцит / профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління до ВВП; - Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет; - Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету.
Грошово-кредитна безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Питома вага готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси; - Різниця між процентними ставками за кредитами, наданими депозитними корпораціями у звітному періоді, та процентними ставками за депозитами, залученими депозитними установами; - Рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями в національній валюті відносно індексу споживчих цін; - Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам у загальній структурі кредитів, наданих резидентам; - Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів, скоригованих на курсову різницю; - Загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни, млрд. долл. США.
Валютна безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США, середній за період; - Різниця між форвардним і офіційним курсом гривні; - Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту; - Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів.
Боргова безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Відношення обсягу державного боргу до ВВП; - Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП; - Середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку; - Індекс EMBI (Emerging Markets Bond Index) + Україна.
Банківська безпека	<ul style="list-style-type: none"> - Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі наданих кредитів; - Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті; - Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків; - Співвідношення дострокових кредитів та депозитів; - Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань.
Безпека небанківського сектору	<ul style="list-style-type: none"> - «Глибина» страхового ринку; - «Щільність страхування»; - Рівень страхових виплат; - Рівень іноземного капіталів загальному обсязі статутних капіталів страхових компаній.

Джерело: складено автором на основі [12, 13]

Моніторинг фінансової безпеки ґрунтується на показниках (індикаторах) і здійснюється з метою визначення можливих загроз діяльності системи щодо забезпечення її фінансової безпеки, при цьому моніторинг виконує і аналітичні функції, а саме: функцію оцінки ефективності діяльності системи; функцію контролю для коригування діяльності системи; функцію звітування щодо економічних змін, які настають після реалізації певних концепцій, стратегій, державних програм, цільових планів у сфері фінансової безпеки.

Задля оцінювання стану фінансової безпеки необхідна побудова системи індикаторів, за допомогою яких матимемо можливість на основі проведеного моніторингу кількісно визначати реальні загрози існування фінансової системи, що забезпечить своєчасне прийняття попереджувальних заходів з метою недопущення руйнування фінансової безпеки.

А. Качинський визначає, що оцінка фінансової безпеки може проводитись у наступній послідовності: спочатку фіксуються граничні значення індикаторів, після чого від зафіксованого граничного значення відраховується фактична величина індикатора. Отриманий результат визначає фактичний рівень фінансової безпеки за досліджуванним показником [10].

Оцінювання фінансової безпеки необхідно здійснювати для визначення результативності фінансової політики, розроблення і прийняття необхідних рішень, направлених на забезпечення ефективності фінансової системи.

Проте в Україні не існує єдиної методики оцінки фінансової безпеки. Найбільш поширеною є оцінка фінансової безпеки за допомогою сукупності індикаторів, які умовно поділені на три групи: група відтворювальних загальних показників; група показників, які характеризують фінансовий потенціал системи; третю групу формують показники, які характеризують ефективність діяльності фінансової системи.

Проведений аналіз запропонованих науковцями методів оцінювання стану фінансової безпеки показав існування різних підходів до цього питання. В праці Т. Гладченко запропоновано індикаторний підхід, який передбачає порівняння фактичних значень показників фінансової безпеки з їх пороговим значенням. При цьому порогове значення індикаторів фінансової безпеки визначає їхні граничні значення, недоотримання яких призводить до формування негативних тенденцій [13].

Більшість науковців індикаторний підхід вважають обґрунтованим. Поширення у практиків здобув ресурсно-функціональний підхід, який для визначення рівня фінансової безпеки використовує наступні методи:

- вимір стану фінансової безпеки на основі оцінювання рівня використання фінансових ресурсів за критеріями власних і позикових фінансових ресурсів;
- оцінювання рівня виконання функцій: забезпечення фінансової ефективності системи та її фінансової стабільності.

Погоджуємось з думкою Є.П. Картузова, що такий підхід зводиться до оцінювання використання фінансових ресурсів системи. Для оцінки рівня фінансової безпеки науковці виділяють п'ять основних рівнів:

- 1) абсолютний, коли для функціонування системи достатньо власних фінансових ресурсів;
- 2) нормальний – обходиться власними джерелами формування запасів і витрат;
- 3) хиткий – системі недостатньо власних фінансових ресурсів, і вона залучає середньострокові і довгострокові позики і кредити;
- 4) критичний – крім власних фінансових ресурсів, середньо- і довгострокових позик і кредитів залучаються й короткострокові;
- 5) кризовий – система знаходиться на межі руйнування.

Відповідно методичних рекомендацій Міністерство економічного розвитку і торгівлі України на постійній основі двічі на рік здійснює розрахунок рівня

економічної безпеки.

Значення складових рівня економічної безпеки України у 2008-2015 роках наведені у табл. 3.

Таблиця 3.
Рівень економічної безпеки України за складовими, %

Складові рівня економічної безпеки	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	I пів. 2014	I пів. 2015	Зміна (2013-2014 рр.)
Макроекономічна	38%	44%	38%	47%	38%	39%	33%	39%	29%	-10
Фінансова	50%	42%	46%	47%	47%	50%	36%	45%	36%	-9
Виробнича	56%	52%	53%	57%	53%	52%	51%	50%	45%	-5
Соціальна	56%	58%	57%	59%	64%	62%	57%	58%	53%	-5
Інвестиційно-інноваційна	42%	34%	35%	36%	36%	35%	30%	30%	30%	-2
Продовольча	83%	84%	90%	92%	93%	86%	94%	94%	94%	0
Зовнішньоекономічна	36%	38%	39%	35%	29%	33%	35%	38%	41%	0
Енергетична	34%	31%	35%	32%	34%	39%	45%	37%	41%	+3
Демографічна	44%	46%	47%	56%	45%	46%	45%	44%	49%	+4
Економічна безпека у цілому	48%	46%	47%	50%	47%	48%	45%	46%	44%	+5

Джерело: складено автором на основі [14]

Відповідно до розрахунків Міністерства економічного розвитку і торгівлі показники, що перебувають на рівні 0-19%, знаходяться в критичній зоні, 20-39% - у небезпечній зоні, 40-59% - у незадовільній зоні, 60-79% - у задовільній зоні, 80-100% - в оптимальній зоні.

Слід відмітити, що майже всі складові економічної безпеки України у I півріччі 2015 року знаходились у зоні незадовільного стану. При цьому майже усі складові економічної безпеки, крім енергетичної і демографічної безпеки, продемонстрували погіршення динаміки.

Показник фінансової безпеки у I пів. 2015 року продемонстрував негативну динаміку і погіршився на 9 в.п. – до 36%.

На даний час існують значні загрози функціонування фінансової системи країни, що може не тільки призвести до фінансової дестабілізації в країні, а й поширитись на всі без виключення сектори економіки, а саме:

- неможливість виконання своїх боргових зобов'язань бюджетним сектором, що зумовить необхідність проведення реструктуризації державного та гарантованого державою боргу та/або оголошення дефолту за борговими зобов'язаннями;

- подальше зростання дефіциту державного бюджету та високі ризики щодо невиконання як доходної, так і видаткової його частин;

- дестабілізація у банківському секторі через зростання питомої ваги прострочених кредитів (враховуючи важкі економічні умови, в яких функціонують підприємства, та девальвацію гривні), а також збільшення кількості збанкрутілих банків (за 2014 і 2015 роки НБУ признав неплатоспроможними 63 банки. Загальний рівень заборгованості неплатоспроможних банків перед НБУ станом на 1 березня 2016 року становив 55,55 млрд грн);

- збільшення рівня тіншової економіки, враховуючи комплекс факторів, зокрема, значне погіршення фінансово-економічного стану підприємств, послаблення державного контролю на деяких територіях України (за 9 місяців 2015 року він становив 40% від ВВП);

- суттєве зростання обсягу непродуктивного відпливу фінансових ресурсів за межі країни, враховуючи можливу дестабілізацію ситуації у сфері державних фінансів та соціально-політичну напругу в країні (станом на початок 2016 року непродуктивний відтік капіталу становив 13,441 млрд. дол. США).

Висновки. Отже, катастрофічно низький рівень економічної та фінансової безпеки України стає загрозою економічного розвитку країни. До можливих заходів підвищення рівня фінансової безпеки слід віднести удосконалення системи критеріальних вимог до фінансової безпеки та визначення складових рівня фінансової безпеки на рівні не менше 60%; забезпечення прозорості у галузі економічної безпеки і фінансової безпеки як однієї з основних її складових; розробку і прийняття доктрини, стратегії, концепції фінансової безпеки, здатної забезпечити безпечне функціонування усіх елементів фінансово-економічного механізму країни; підтримку на необхідному рівні стратегічних та мобілізаційних ресурсів держави; активізацію діяльності законодавчих та виконавчих органів державної влади України щодо реалізації комплексу заходів, спрямованих на попередження та послаблення загроз національним фінансовим інтересам; забезпечення фінансової стабілізації в країні; ліквідацію нецільового використання бюджетних коштів; забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Крім того, до основних заходів, які сприятимуть підвищенню фінансової безпеки держави, також слід віднести підвищення результативності фінансового моніторингу, який дасть можливість своєчасного попередження загроз та впровадження дієвих заходів їх упередження.

Література.

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні / О.І. Барановський // Видавництво Національного університету внутрішніх справ. – 2000. – С. 26
2. Барановський О.І. Фінансова безпека [Текст] : монографія / О. І. Барановський ; Національна академія наук України, Ін-т економічного прогнозування. / - К. : Фенікс, 1999. - 338 с.
3. Варналії З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення / З. С. Варналії, Д. Д. Буркальцева, О. С. Сасенко. – К. : Знання України, 2011. – 215 с.
4. Василик О.Д. Теорія фінансів / О.Д. Василик: навчальний посібник. – Вища школа, 2000. –364 с.
5. Гладченко Т.М. Економічна безпека підприємницької діяльності / Т.М. Гладченко // Актуальні проблеми міжнародних відносин : Збірник наук. праць. – Вип. 26. – К.: ВПЦ «Київський університет»; Інститут міжнародних відносин. – 2001. – с. 295-299.
6. Делас В.А. Фінансова безпека господарюючих суб'єктів як запорука фінансової безпеки держави / В.А. Делас, С.А. Носова, О.Б. Яфінович // Фінансова безпека в системі забезпечення національних економічних інтересів : проблеми і перспективи [Текст] : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. 21-22 трав. 2015 р. - Полтава : ПолтНТУ, 2015. – С. 20-23
7. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство [Текст] : монографія / М.М. Єрмошенко. – К.: Національна академія управління, – 2010. – 232 с.
8. Забродский В.А. Собственность, экономическая безопасность и государство / В.А. Забродский, Н.А. Кизим // Харьков: АО «Бизнес-информ», 1997. – 96 с.
9. Каргузов С.П. Методи оцінювання рівня фінансової безпеки. / С.П. Каргузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. - №10. – С. 115-123
10. Качинський А.Б. Теорія та практика застосування граничних значень індикаторів національної безпеки [Текст] : монографія / А.Б. Качинський // К.: НІСД. – 2013. – 104 с.
11. Мунтян В. І. Економічна безпека України [Текст] : монографія / В. І. Мунтян // К.: Вид-во КВІЦ, 1999. – 464 с.
12. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс] // Портал ЛІГА:ЗАКОН: [сайт] - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html
13. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 12.02.2007 №105 (в редакції Указу Президента України від 08.06.2012 №389/2012) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>.
14. Стан економічної безпеки України у I півріччі 2015 року: Аналітичний звіт Департаменту макроекономічного прогнозування Відділу економічної безпеки та детінізації економіки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – 2015 р. – 31 с.
15. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки [Текст] : монографія / А.І. Сухоруков // К.: НІПМБ. – 2005. – 140 с.

References.

16. Baranovskiy O.I. (2000) *Finansova bezpeka v Ukraini* [Financial security in Ukraine], Publishing house of the National University of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine.
17. Baranovskiy O.I. (1999) *Finansova bezpeka* [Financial security], Feniks, Kyiv, Ukraine.
18. Varnalij Z.S., Burkal'tseva D.D. and Saienko O.S. (2011), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorytety* [Economic security of Ukraine: problems and

priorities], Znannia, Kyiv, Ukraine.

19. Vasylyk O.D. (2000) *Teoriya finansiv* [Theory of Finance], High school, Kyiv, Ukraine.

20. Gladchenko T.M. (2001) *Ekonomichna bezpeka pidpriemnit'skoyi diyalnosti* [The economic security of entrepreneurship], Actual problems of international relations, Kyiv, Ukraine.

21. Yermoshenko M.M. (2010) *Finansova skladova ekonomichnoi bezpeky: derzhava i pidpriemstvo* [The financial component of economic security: State and an enterprise] National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.

22. Zabrodskii V.A., Kizim N.A. (1997) *Sobstvenost', ekonomicheskaya bezopasnost' i gosudarstvo* [Property, economic security and the state], Biznes-Inform, Kharkiv, Ukraine.

23. Kartuzov E.P. (2012) "Methods of evaluation of financial security", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 10, pp. 115-123.

24. Kachynski A.B. (2013) *Teoriya i praktika zastosuvannya granichnyh znachen' indikatoriv natsionalnoi bezbeki* [Theory and practice of limiting values of indicators of national security], NISD, Kyiv, Ukraine.

25. Muntiyani V.I. (1999) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy* [Economic Security of Ukraine], KVITS, Kyiv, Ukraine.

26. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, (2013). The Order "On approval of Methodical recommendations on calculation of economic security of Ukraine", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html. (Accessed 29 October 2013).

27. President of Ukraine (2012) Decree "On the Strategy of National Security of Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>.

28. Department of Macroeconomic Forecasting Division of Economic Security and Shadow Economy of Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, (2015). Analytic report "State of economic security of Ukraine in the first half of 2015", Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

29. Sukhorukov A.I. (2005) *Problemy finansovoi bezpeky* [Financial Security Issues], NIPMB, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"